

DLA téziszfüzet

Az építész felelőssége

A beleérzőképességen alapuló építészet és építészetoktatás

Balogh Emese

Témavezető: Répás Ferenc DLA

Budapest, 2019.09.09.

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Építészmérnöki Kar

Építőművészeti Doktori Iskola

Bevezetés

'People are the basis every piece of work...'¹ (Diébédo Francis Kéré)

Az építészek tevékenységükkel kézzel fogható, tárgyiasult végeredmény létrehozására törekednek. Ugyanakkor ezek az objektumok, melyek klasszikus értelemben véve a védelmet szolgálják a külső világ viszontagságaival szemben, a mechanikai védelemnél sokkal összetettebb szerepet töltenek be, használóik sokszínű személyiségek.

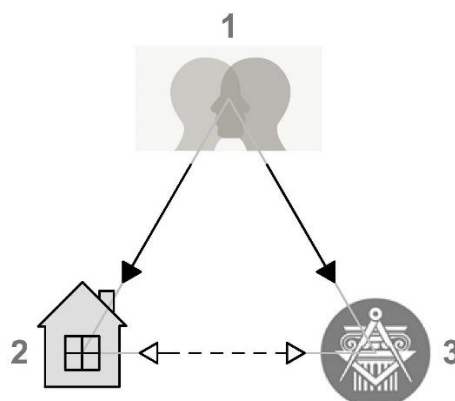
Az élő és eleven emberek érzéseit, érzékeléseit nem lehet keretek közé szorítani, erőteljes hatást fejt ki rájuk az épített környezet, amelyben élnek. Ebből a kölcsönhatásból adódik az építészek nehezen számonkérhető, igazi felelőssége. Nem számszerűsíthető, nincsenek mérőszámok, mégis lényegi eleme az építészetnek. Az építészek és a társadalom között feszülő dinamikus viszony alapja: a beleérzőképesség.

A beleérzőképesség – más szóval az empátia – a szociális viszonyokban alakuló személyiség képe, az egyének egymásrautaltságának rendszere, mely az ezredfordulón előtérbe került az egocentrikus, individualista felfogással szemben, amely egyre nagyobb jelentőséggel bír mind a hétköznapi életben, mind a szakmagyakorlás és az építészoktatás magyar és idegennyelvű képzésében egyaránt. Ez adja a témaválasztás aktualitását.

Az építészetben az empátia ott kezdődik, ahol az individuum véget ér vagy legalábbis előbbre kerülnek az emberi viszonyok. Ezért az építészetben a házak nem szólhatnak tervezőikről, sokkal inkább használóikról, az emberek közösségéről és összességéről. Ennek kiteljesüléséhez nyújt segítséget az empátia tudománya, mely a hatékonyabb működés érdekében ad eszközöket és módszereket. Az empátikus megközelítés építészeti habitustól, az építészeti megközelítéstől függetlenül érvényre tud jutni.

Az empátia fejlesztését szórakoztató, élvezetes folyamatnak tartom, amely a hétköznapi élet minden mozzanatában ott van. Egyszerre használható, hasznosítható és tudatosan fejleszthető képesség. Ugyanakkor segít a hétköznapi monotóniából is kizökkenni. Az egész csak szándék és kreativitás kérdése.

Kutatásom legfontosabb célja az volt, hogy az empátia létjogosultságát az építészetben megtaláljam, igazoljam és az építészet oktatásában, mint fejleszthető képességnek fontosságára ráirányítsam a figyelmet. Az építészek ezen felelőssége megkerülhetetlen.

Az értekezés felépítése és az egyes részek közötti összefüggések
(1. Empátia; 2. Empátia az építészetben; 3. Empátia az építészet oktatásában)

¹ <http://www.kere-architecture.com/> (2017.10.05.)

Tézisek

1. tézis

Az empátikus építészet, az emberek fizikai-szellemi igényeire választ adó azon épületek összességét foglalja magába, ahol az alkotói megközelítésben – függetlenül attól, hogy az alkotó az emberekkel direkt vagy indirekt módon kerül kapcsolatba – az empátikus hozzáállás megvalósul vagy a végeredményben tetten érhető.

Az empátikus építészet meghatározását az empátia általános természete alapján fogalmaztam meg.

Az empátia egy összetett pszichológia jelenség, élmény, melynek során figyelmünket mind nagyobb mértékben fordítjuk a másik felé és közben kísérletet teszünk a másik megértésére, a másikban való feloldódásra úgy, hogy ez a teljes folyamat nem tudatosul, azaz automatikusan megy végbe. Ebből adódik, hogy az empátia gyakorolható és fejleszhető képesség. Személyiségünk nagyon fontos és meghatározó eleme, de nem állandó. Az egyes helyzetektől, az abban résztvevő személyektől – pontosabban a hozzájuk fűződő viszonyunktól –, egyéni állapotunktól, élményeinktől, (élet-)tapasztalatainktól és élethelyzetünktől függ. Az empátiához szükség van gazdag emberi kapcsolatokra, melyek az azonosság és a különbözőség felismerése, valamint tudatosítása révén lehetőséget adnak az empátia alkalmazására.

2. tézis

Az alkalmazott művészetek – mint az építészet – alkotói folyamatainak része az empátia, mert abban nem önmagában az alkotó az egyetlen résztvevő. Az alkotás, mint tárgy, a használókra van empátia fejlesztő hatással.

Az építészet minden korban az embereket szolgálja, nem öncélú. Sajátos jellege a mérnöki racionalitás és a művészi szabadság egyensúlyából következik. A mérnöki attitűd és az empátia látszólag egymásnak ellentmond, de az építészetben talán nem is e kettő viszonyában keresendő az empátia érvényesülése. Sokkal inkább a művészeti vonatkozásában, ami már sokkal alkalmasabb az emberi érzések kifejezésére és az azokra történő reflektálásra.

A művészeti alkotásokra alapvetően azért van szükség, mert aktivizálják az empátikus képzelőerőt. A művészetek alkalmasak arra, hogy a szemlélőt elrepítsék egy képzeletbeli utazásra, bepillantást nyerve az övétől teljesen eltérő világba, melyek empátikus cselekedetekre készíthetik őket. Ugyan a művészetekből 'csak' közvetett módon szerezhetünk tapasztalatokat, mégis képesek az empátikus képesség felélesztésére.

Buda Béla² a leendő néző szempontjait is szem előtt tartó színpad- és film rendezés vonatkozásában megállapítja: *'Az empátia elsősorban az olyan művészetekben kap szerepet, amelyekben sok ember közreműködésére van szükség, vagy pedig emberek instrukcióját igénylő viselkedésbeli teljesítmény áll a középpontban.'*³ Még akkor is, ha végül saját élményeit és gondolatait hozza is felszínre a rendező. (Ebben az összefüggésben a színházi, illetve filmrendezőként az építész értendő.)

A művészetek nyújtják a legélvezetesebb, legszórakoztatóbb módját az empátia elsajátításának. A szemlélő átérzi, megérti *'az alkotás, a kifejezés nehézségeit, kínjait, örömeit'*.⁴ Miközben a különböző művészeti ágak más-más kommunikációs csatornákat használva, más-más módon képesek hatásukat kifejteni.

² Buda Béla: orvos, pszichológus, pszichiáter, addiktológus.

³ BUDA Béla: *Empátia*. Urbis Könyvkiadó, Budapest, 2006. 273-274.o.

⁴ BUDA Béla: *Empátia*. Urbis Könyvkiadó, Budapest, 2006. 276.o.

3. tézis

Kutatásom alapján megállapítható, hogy az építészhallgatók empátia készsége átlagos, annak ellenére, hogy későbbi környezetalakító tevékenységük révén hatalmas hatásuk lesz emberek tömegeinek életminőségére.

A kutatás elején arra voltam kíváncsi, hogy az építészhallgatóknál a képzés során a beleérzőképességük az ismeretek bővülésével hogyan változik. Mérésére eleinte egy építészet specifikus tesztre gondoltam, mely ötletet később elvettem, annak tükrében, hogy az empátia ennél sokkal átfogóbb jelentéssel bír. Viszont a hallgatók általános érvényű empátiahányadosa mérhető, melyhez a szakterületen számos – magyar nyelven is elérhető standardizált – teszt áll rendelkezésre. A teszt kiválasztásánál az önkitöltő tesztekre esett a választásom, azok egyszerű, nagy létszám esetén is hatékony alkalmazhatósága miatt. Egészen konkrétan Simon Baron-Cohen EQ (Az empátiahányados) tesztjét választottam.⁵

A teszt elvégzését a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építésmérnöki Karának I-IV. éves hallgatóival végeztem el a 2017-2018-as tanév tavaszi félévének 10-11. oktatási hetében 2018.04.16.-2018.04.26. között. A felmérés elvégzése során azt tapasztaltam, hogy a diákok – néhány kivételtől eltekintve – nagy lelkesedéssel és érdeklődéssel vettek részt a teszt kitöltésében.

4. tézis

Az empátia az érdeklődés felkeltésének, a kritika vagy az észrevételek megfogalmazásának, a meggyőzésnek finom eszköze, mert a szavak által nem nyomatékosított közlés hatásosabb módon éri el célját, mint a direkt közlés. Ezért az empátias készség az építészeti oktatás-nevelési gyakorlatban legalább olyan fontos, mint a szakmai kompetencia.

Az oktatásban is elsődleges szerepet kap a verbális kommunikáció, ugyanakkor a nemverbális kommunikáció jelentősége is nagy. Az empátia szerepe ez utóbbi csatornán át, jelzések tudatos alkalmazásán keresztül jut érvényre és nyílnak meg általa újabb lehetőségek, válnak alkalmazhatóvá oktatási módszerek. A hallgató és oktató között egy finomabb, árnyaltabb, humánusabb kommunikáció válik lehetségessé. Az oktató magyarázó, értelmező szerepén túl, a hallgató viselkedéséből értheti meg, hogy neki hol és miként kell segítséget nyújtania.

A jó kommunikáció alapja a személyesség, a természetesség, a hitelesség, valamint a verbális és nemverbális jelzések érzékelhető összhangja. A hallgatókra gyakorolt hatás mértéke az építészek épített környezetünkre tett hatásának mértékéhez hasonlítható. Ezért az oktatásban fontos a megfelelő légkör kialakítása, ahol mindezek egyszerre tudnak megvalósulni.

5. tézis

Az idegennyelvű képzésben a kulturális különbségek és a nyelvi nehézségekből adódó motiváció vesztés kezelésében a nemverbális kommunikációnak – mint az empátia részének – szerepe megnő, mert megkönnyíti a kommunikációt és segíti a hallgatót jobb eredmény elérésében.

Az oktató számára – megfelelő nyitottság mellett – lehetőség nyílik a hallgató megértésére, gyakorlatilag egy nézőpontváltáson keresztül. Ez az azonosulási folyamat a hallgatók számára a közös munkában az együttes élményt nyújtja (elfogadásban, összetartozásban fejeződik ki, sajátos kommunikációt létrehozva, mely elsősorban a keleti kultúrákban elterjedt módszer).⁶

⁵ Simon Baron-Cohen EQ (Empátiahányados) tesztjét Ivády Rozália Eszter fordította magyarra. Teszt: BARON-COHEN, Simon: *Elemi különbség. Férfiak, nők és a szélsőséges férfiagy*. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 256-259.o.

⁶ BUDA Béla: *Empátia*. Urbis Könyvkiadó, Budapest, 2006. 50-51.o.

Theses

1. Thesis

Empathic architecture is a collection of buildings that respond to people's physical and mental needs, which in the designer's approach – whether they have direct or indirect connection to the people – realize the empathic attitude or ultimately realize in the results.

2. Thesis

Empathy is part of the creative process of applied arts - such as architecture - because the designer is not the only participant in it. The piece of work as an object can improve users' empathy skills.

3. Thesis

Based on my research, it can be stated that the students of architecture have an average level of empathy skill. Despite the fact that they will have a huge impact on people's quality of life through their later professional work for designing people's surroundings.

4. Thesis

Empathy is a subtle means for arousing interest, formulating criticism or comments and persuading because communication which is not emphasized by words accomplishes its purpose more effectively than direct communication. Therefore, empathic skill is at least as important as professional competence in architectural education practice.

5. Thesis

Non-verbal communication, as a part of empathy, plays an increasing role in coping with cultural differences and the loss of motivation stemming from language difficulties in international training by facilitating communication and helping students achieve better results.

Összegzés / Abstract

Az értekezés az építészet emberi oldalával kíván foglalkozni. A beleérzőképesség, más szóval az empátia tudományterület alapja a 18. századig nyúlik vissza, de a 20. század második felében indult igazán virágzásnak és az ezredfordulóra tehető széleskörű elterjedése.

Empátia és építészet kettősének újszerű megközelítéséről, az alkotók és használók között feszülő dinamikus viszony vizsgálatáról szól az értekezés. Az empátia alapjai nyomán kísérletet teszek az empatikus építészet definíció jellegű meghatározására, majd kortárs építészeti példák és alkotók elemzésén keresztül mutatom be az empátia gyakorlati alkalmazhatóságát az építészetben. Az eltérő karakterű építészeti személyiségtől függetlenül érvényre juthat az empátia, mely az alkotásokban, illetve az alkotási folyamatban egyaránt megnyilvánulhat úgy, hogy közben az építészek saját karakteres vonásai egyértelműen felismerhetők.

Vizsgálom az empátia szempontjából az építészetnek, mint alkalmazott művészetnek helyzetét a művészetek sorában. Miközben a művészetek maguk az empátias képességének fejlesztésére is alkalmasak.

Az empátia az ember veleszületett képessége, amely azonban a verbális közlésekre épülő nyugati társadalmakban erőteljesen háttérbe szorul, kibontakozását számos tényező gátolja. Viszont, mint képesség fejleszhető, ezért alkalmazása az építésztudományban ajánlható módszer. A kutatás részeként a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építésmérnöki Karának I-IV. éves hallgatóinak empátia hányadosát mértem fel, mert a hallgatók azok, akik később épített környezetünk alakítói lesznek.

Kutatásom legfontosabb célja az volt, hogy az empátia létjogosultságát az építészetben megtaláljam, igazoljam és az építészet oktatásában, mint fejleszhető képességnek fontosságára ráirányítsam a figyelmet. Az építészeken ezen felelőssége megkerülhetetlen.

The thesis intends to deal with the human side of architecture. The basis empathy dates back to the 18th century, but it really began to flourish in the second half of the 20th century and spread widely by the turn of the millennium.

The dissertation is about the novel approach to the duality of empathy and architecture and the examination of the dynamic relationship between designers and building users. Based on the basics of empathy, I attempt to define the empathic architecture in a definitive way. Then, I demonstrate the practical applicability of empathy in architecture through the analysis of contemporary architectural examples and their designers. Apart from the different architects' personalities the empathy can be enforced by them. Which can be manifested in their final works and during the creative process as well, while the architects own characteristics can be recognized.

In terms of empathy I examine the position of architecture as an applied art in arts. While the arts themselves are able to develop the empathic ability as well.

Empathy is an innate ability of human which in the verbal communication based Western societies is strongly pushed into the background and its development is hindered by numerous factors. However, empathy as an ability can be developed, thus its application is a recommended method in architectural education. As part of the research at the Faculty of Architecture at Budapest University of Technology and Economics I measured the Empathy Quotient of I-IV year students' who will be the designers of our later built environment.

The most important aim of my research was to find and prove the *raison d'être* of empathy in architecture and to draw attention to empathy's importance as a development ability in architectural education. This responsibility of architects is inevitable.

Mestermunka ismertetése

Kemény Dénes Városi Sportuszoda, Miskolc, belsőépítészet

Tervezőtársak: Balogh Balázs (1/3), Balogh Bence (1/3)

Generál tervező: Keletterv Kft. (Kováts András)

Tervezés ideje: 2007-2008.

Megvalósulás: 2008-2009.

Az uszoda épülete a Miskolctapolcára vezető út mentén, a Miskolci Egyetemváros területén található, belvárosától mindössze néhány perces távolságra.

Az uszoda a Miskolc és környékén élők mindennapjait szolgálja, de alkalmas nemzetközi és országos versenyek rendezésére. Az amatőr (óvodai-, iskolai úszásoktatás, lakossági sportolás) és versenysport terén mind az úszósport, mind pedig a vízilabda sportág számára létesült az épület.

Az uszoda épület két főbb tömege összesen 7.000 m² hasznos alapterületet foglal magába. A nagyobbik tömegben a medencetér, egy 10 x 25 m-es bemelegítő-tanmedencét (0,7 m-ről 1,4 m-ig mélyül) és egy 50 x 25 m-es, tízpályás versenymedencét tartalmaz. A kapcsolódó nézőtér közel 500 férőhelyes, de ez már a kisebbik tömeg részét képezi, az alatta lévő földszinten található öltözőkkel, szociális blokkokkal és kereskedelmi egységekkel együtt. A felsőbb emeleteken a nézőtérhez kapcsolódó mosdók, illetve sajtó és vip lelátó, tárgyaló, fitness és többfunkciós különtermek vannak.

A közönségforgalmi funkciók 3 szinten kaptak helyet, egyben ez a rész képezte a belsőépítészeti tervezés tárgyát. Az épület belsőépítészeti kialakítását annak építészeti elképzelése inspirálta. Az építészeti elképzelés szerint a 'medencecsarnokot', körbe ölelő, természetes kerítésként is funkcionáló, mesterséges tó határolja. Az épület északi oldalán található dombon kialakított tereplépcső a közösségi élet fontos színtere. A tömegek játékában a nagyobbik ferde, a természetbe belesüllyedő tömeg – a medencetér – rádől a dombból, a természetből kinövő hosszú hasábra – a kiszolgáló funkciókat tartalmazó tömegre.

A tervezés kiemelt szempontja volt a vizuális kapcsolat a külső természeti tájjal. Ezért a telepítés a korábbi sportpálya helyére került, tartva a meglévő növényállományt. Mindig nagy érték, ha egy épület körül nem csak sarjados, hanem kifejlett növényzet áll. Természet és építészet harmóniája.

A kint megjelenő természeti környezet ellentéte a belső mesterséges világa, melybe a külső stégek faburkolata szinte befut és körülöleli a medencét, majd felfut a kiszolgáló blokk függőleges felületeire. Ez az egység a kintről való betekintés és bentről történő kintekintés által szerves egységgé válik.

A markáns megjelenésű, uszoda terekben kevésbé megszokott, viszonylag sötét árnyalatú fa hatású lapburkolat alkalmazhatóságát a belső tér nagyfokú természetes megvilágítása tette lehetővé, mely egyben a külső táj látványát élménnyé emeli, így fokozva a természet látványának, a természetes fénynek és a sportolásnak a pszichére gyakorolt jótékony hatását. Az uszoda öltözőblokkjában a természetes fény hiányának következtében a világos színek dominálnak, azonban zárt tömegének külső függőleges felületére a fent nevezett karakteres burkolat fut fel. A fa hatású burkolat a természetesség érzetét kelti és ezzel melegséget áraszt az uszodákra jellemző rideg 'kékes' világba.

Az épület meghatározó részét jelenti a tribün, melynek kialakítása egyszerű semleges megjelenést mutat, jelezvén az uszodatér medencéinek prioritását. Kialakítását a karbantarthatóság és a 'szurkolói hév'-vel szembeni ellenállás figyelembevételével terveztük, ezért mind a padló, mind a fal csiszolt beton felületűek. A világos semleges ülések színét a szurkolók teszik színessé.

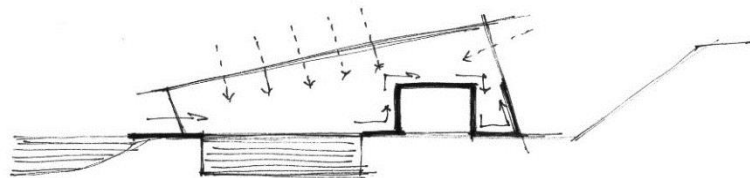
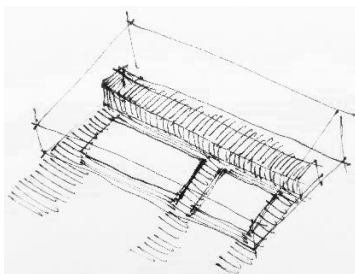
A belsőépítészeti tervezés során alapvetően az építészeti ötlet és karakter elfogadására törekedtünk úgy, hogy az épület használói számára minél humánusabb környezetet teremtsünk. Ezért szem előtt tartottunk néhány olyan pszichológiai szempontot, amely pozitívan tudja befolyásolni az emberek közérzetét és észrevétlenül teszi őket boldogabbá, elégedettebbé.

A belsőépítészeti szándékot olyan elvek vezérelték, mint a zsúfoltság érzetének elkerülése, a természetes fény felhasználásával világos terek létrehozása, mely tágas hatást biztosít. Ez utóbbi miatt mertük a sötétebb árnyalatú, a melegség érzetét biztosító burkolatot betervezni. A nagy üvegfelületek, a belső térből nézve, keretezik a külső festői természeti látványt, ezért nem törekedtünk semmi olyat létrehozni, amely erről elvonná a figyelmet. Az egyszerűen átlátható tér biztosítja a látogató számára – akár sportolás, akár szurkolás céljából érkezik – a gyors áttekinthetőséget és így hamar magával ragadhatja az uszodában folyó élet.

Az uszoda belsőépítészeti kialakításában a nevezett pszichológiai szempontok figyelembevételén keresztül kívántuk az emberek jó közérzetét biztosítani. Ezen ismeretek birtokában mertünk a szokásos kék, fehér vagy esetenként homok, illetve bézs hangulat helyett egy rendhagyóbb légkört tervezni. Köszönhetően a bizalomnak, a megfelelő generáltervezői és megrendelői jóváhagyások birtokában, a kivitelezés során, az elképzelt kialakítás megvalósulhatott.

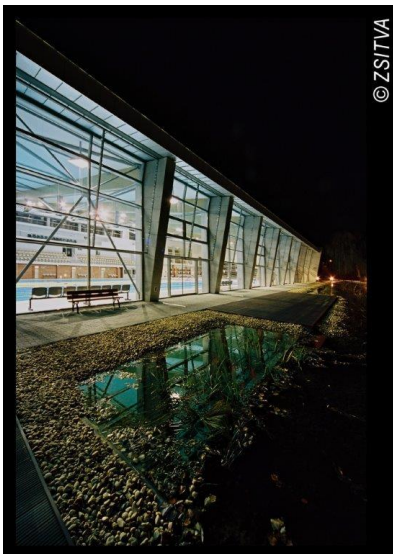
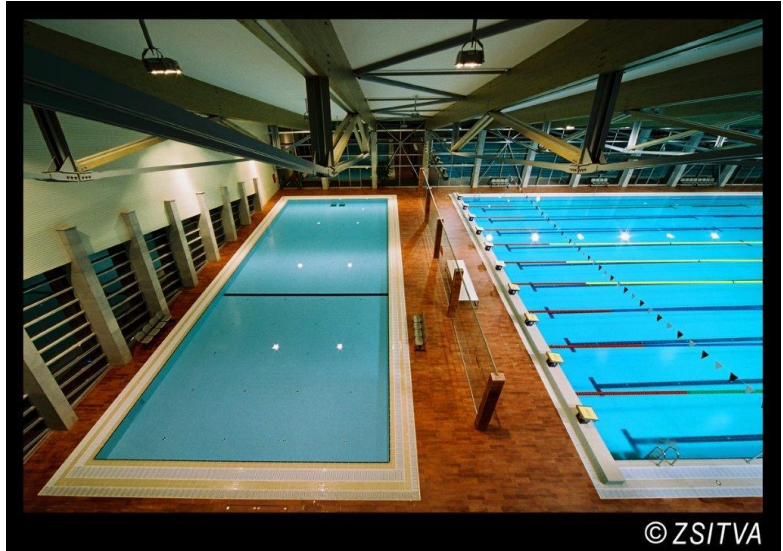
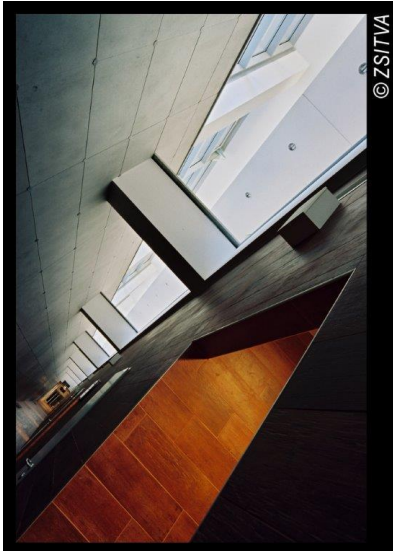
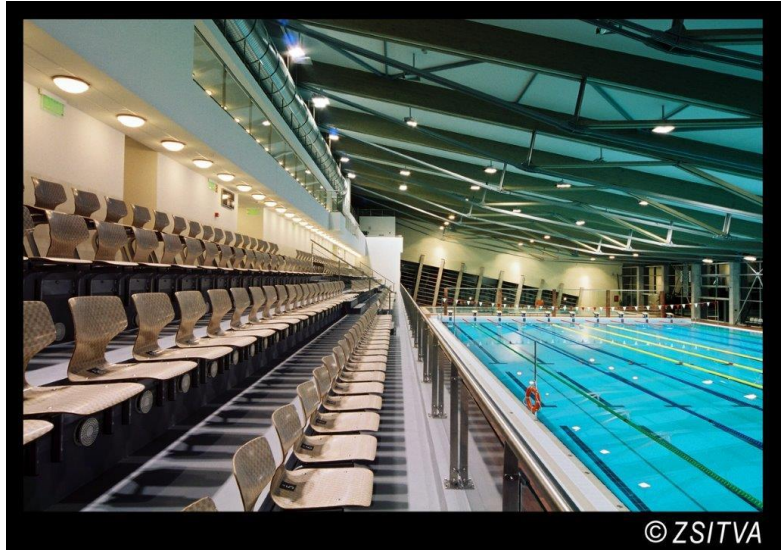
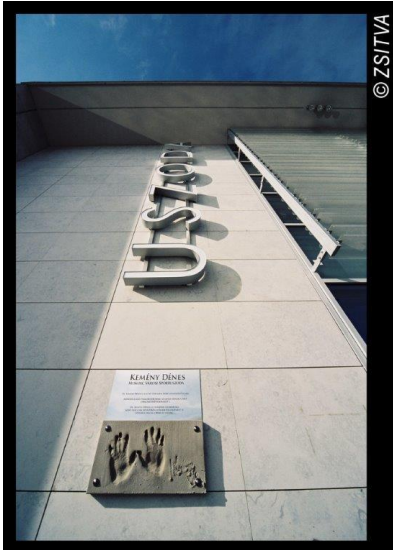
A hosszú ideig név nélkül, Városi Sportuszoda projekt néven futó épület a kivitelezés ideje alatt 2008-ban harmadik olimpiai aranyérem megszerzéséig eljutó magyar férfi vízilabda válogatott akkori szövetségi kapitányáról, Kemény Dénesről kapta végül nevét. A legendás edző megnyilvánulásai jól tükrözik a 21. század új típusú empatikus megközelítését:

*'A legfontosabb 'titok', hogy csak az a vezető számíthat követőkre, aki szívből jövően viszonyul a csapatához, figyel rájuk, törődik velük, képes megérteni őket.'*⁷ (Kemény Dénes)

Koncepció vázlatai, Balogh Balázs Építésziroda.

⁷ ENDREI Judit: *Kemény üzenetek*. Endrei Könyvek Kiadó, na., 2011. 179.o.

A képek felhasználása Kováts András generáltervező hozzájárulásával.